

ÚJ JELENSÉGEK A VIDÉK NÉPI ÉPÍTÉSZETÉBEN

I. REGIONÁLIS NÉPI ÉPÍTÉSZETI KONFERENCIA

Miszla, 2017. április 21–23.

58

Szilágyi Mária, Kerner Gábor

▼ Závod, tornácoszlop. Fotó: Szász Gábor

A néprajztudomány már a 19. században felfedezte, hogy a magyar népi építészet a kultúra olyan unikális része, amivel kell és érdemes foglalkozni. A millennium évében, 1896-ban a Városligetben megépítették az Ezredévi Kiállítás keretében a Millenniumi Falu jellegzetes épületeit, amelyek nemcsak a magyarok, hanem az itt élő nemzetiségek kultúrájára is felhívta a figyelmet. Így volt ez Európaszerte is, hiszen egyre-másra jöttek létre a skanzenek. A tudományos munka folytatódott, a magyar és az egyetemes műemlékvédelem egyre többet foglalkozott a tradicionális építészet feldolgozásával és védelmével.

Hazánkban a 20. század közepétől egyre több népi épületet nyilvánítottak védetté. Az egyedi védelmen túl a területi védelem fontossága is előtérbe került. Ennek köszönhetően számos védett falusi műemléki együttes jött létre, így Szigliget, Tihany, Csongrád, Hollókő, és még folytathatnánk a sort.

Miközben az építészeti és néprajzi szakma töretlenül folytatta a kutatást, feldolgozást és védetté nyilvánítást, a tradicionális falu átalakult, a vidéki építészet és komfortigény gyökeresen megváltozott. Mindez együtt járt a műemlékvédelem felhívásával, a támogatási rendszerek

megszűnésével, a hagyományos gazdálkodási életformák elsorvadásával. Napjainkra olyan jelenségnek lehetünk szemtanúi, pontosabban részesei, ahol a korábbi, kontinuitáson alapuló építészeti arculatváltás teljesen megváltozott. Az illeszkedést felváltotta az építészeti illetlenség, a divat, a gyökértelenség, valamint sok olyan apróság, amitől a tradicionális faluképek megszűnnek létezni. Ez a fajta átalakulás ugyanakkor nemcsak szűkebb környezetünkben érzékelhető, hanem szerte a nagyvilágban is.

Konferenciánk három pillérre alapozva kívánta körbejárni a fentebb vázolt jelenségeket.

Először is a változások okait akartuk feltárni. Másodszor a kialakult helyzetet kívántuk rögzíteni európai és azon túli tekintéssel. Harmadszor megpróbáltuk kideríteni, hogy orvosolható-e még a probléma. Ráadásul azzal foglalkoztunk, hogy milyen eszközökkel lehetne visszafordítani, avagy befolyásolni a kedvezőtlen építési folyamatokat, változásokat. A tanácskozáson hat előadást hallhatott a szakmai közönség. Ezek mindegyike más-más szemszögből közelítette meg és mutatta be az új jelenségeket a vidék népi építészetében, különböző területekre fókuszálva.

„A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket!” (Sebő Ferenc)

A konferencia tanulmánykötete megjelent a Miszla Art kiadásában, a szerzők szerkesztésében.

Nagy Dénes előadása adta meg a konferencia keretét. Ő először azt vizsgálta, helyes-e a népi építészet elnevezés; hogyan jelenik meg ez a fogalom más nyelvtérségeken; milyen kifejezéseket használtak a tudósok könyveikben, és mit értettek azok alatt. Ugyanazt értjük-e népi építészet alatt szerte a világon; mit fogadtak el megfelelő megnevezésnek az olyan szervezetek, mint az UNESCO és az ICOMOS; és hogyan lehetne egységsíteni és definiálni, hogy mi is az a népi, tradicionális és vernakuláris építészet. A továbbiakban szó esett arról, kik azok hazánkban, akiknek kiemelkedő szerepük volt a népi építészet kutatásában. Az előadó ezt követően bemutatta a szakterület nemzetközileg is elismert, ikonikus személyiségeit. Végül arra kereste a választ, hogy milyen módszerekkel lehetne megmenteni a népi építészetet, és e téren mi a nemzetközi gyakorlat.

L. Balogh Krisztina előadásában felvetette: mit tehet vagy tehetne egy főépítész falun, milyen tevékenységei és eredményei lehetnek, amelyek segítségével megfelelő mederbe tudja terelni az új jelenségeket napjaink falusi építészetében. Elmondta, hogy milyen eszközzel dolgozhat egy főépítész,

és miben segíthet az új, készülében lévő településképi arculati kézikönyv, mi lehet a szerepe és jelentősége.

Kerner Gábor beszámolójában számos példával támasztotta alá, hogy milyen divathóbortok és manipulációk jelentkeztek a Balaton-felvidék népi építészetében az elmúlt húsz évben, és ez milyen hatással volt a faluképekre. Mi lehetne a helyes építészeti hozzáállás, hogyan kellene a tervezőnek úgy becsempésznie a hagyományos építészeti elemeket és arányokat az új falusi épületek tervezésénél, hogy az ne hasson idegen elemként, és újra összhangot teremtsen. Csenger Lőrinc egy település, Csenger példáján mutatta be, mit tehet egy főépítész harminc év alatt vidéken, hogyan alakíthatja a településképet úgy, hogy átülteti a hagyományokat, ugyanakkor megfelel a mai kor követelményeinek is. Csenger jó példája annak, hogy az építészet által hogyan kelthetünk életre egy települést, és formálhatjuk annak közösségét.

▲ Závod, Fachwerk-ház. Fotó: Dénes György

◀ Kalaznó. Fotó: Dénes György

◀ Kalaznó. Fotó: Dénes György

Az elméleti előadások mit sem értek volna, ha a résztvevők nem tekintenek bele a „Schwäbische Türkei” világába. Kalaznó, Závod és Murga települések népi és szakrális emlékeivel ismerkedhettünk meg szakértő helybéli vezetők segítségével. Furcsa világ tapasztalható ezekben a falvakban: miközben érezni lehet az elmúlást, szinte tapintható az élni akarás. Az elmúláson nem csodálkozhatunk, hiszen a történelem alaposan megtépázta ezt a területet. Kitelepítések, betelepítések, lakosságcsere, tudatos sorvasztás – minden végigsöpört ezen a falvakon, ami csak elképzelhető. Valamitől mégis megmaradni látszik az, amiről a konferenciánkon egy napig beszélgettünk. Valamitől? Inkább valakik által, akikről illik szót ejtenünk. A meglátogatott falvakban kivétel nélkül találhatók olyan emberek, akik nem engedik a további pusztulást. Civil szerveződések, egyéni kezdeményezések kapcsán konkrét eredményeket és bizakodást tapasztalhattunk e településeken.

A teljesség igénye nélkül meg kell említeni Kalaznón a Jékely Zsolt-Bodor Katalin építész házaspárt. Ők a saját portájuk mintaszerű helyreállításán túl kovászai és segítői a térség fejlesztésének. Lányuk, Jékely Berta néprajzkutató segítségével olyan helytörténeti gyűjteményt hoztak létre, hogy azt bárhol az országban megirigyelhetnék. Závod közönségben, amely már szinte minden elismerést – joggal – elnyert, Szász Gábor építész mutatta meg, miként lehet szakszerűen megmenteni és bemutatni a sváb építészet páratlan emlékeit.

Murgán Balogh Margit történész és férje, Szabó Tibor mutatta be azt a szisztematikus munkát, amellyel sorra mentik meg a lebontásra ítélt házakat, még annak árán is, ha maguknak kell megvásárolni azokat.

A szakmai kirándulásunkon tapasztaltak és a konferencián elhangzottak folytatásra biztattak bennünket. Ezért a Miszla Art Kulturális Központ és Alkotóház Makay Tamás és felesége, Makayné Pál Berta tulajdonosok vezetésével, akik jó érzékkel bővítették e rendezvényeddig zenei és képzőművészeti szolgáltatásaikat.

59